

QR-kod
maqolaning DOI
sahifasini
ochadi

Sh.Aytbaeva. Dramaliq shıǵarmalarda
folklor ۇlgileriniń qollanılıwı //
«O'zbekiston olim ayoallarining
mamlakat taraqqiyotiga qo'shayotgan
hissasi» mavzusidagi xalqaro ilmiy-
amaliy konferensiya materiallari
(Nukus, 2026-yil 9–10-oktyabr). –
Nukus, 2026. – B. 397–399. – DOI:
[https://doi.org/10.66073/ReFocus-
Conf/0910074](https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/0910074)

DRAMALIQ SHıǴARMALARDA FOLKLOR ۇLGILERINIŇ QOLLANılıWı

Sh.Aytbaeva

*Qaraqalpaq mámleketlik universiteti, folklor taniw hám dialektologiya
qánigelig magistrantı*

Folklor-xalqımızdın bay miyrası, ata-babalarınan kiyatırǵan mádeniyat hám ۇrp-ádetlerin sáwlelendiriwshi, keleshek áwladqa ótkeriwshi xalıq danalıǵı. Qaraqalpaq ádebiyatı hám onıń janlarınıń hárbirinde folklor ۇlgileriniń bar ekenligin bilemiz. Solardan biri bolǵan dramaturgiya janrında da folklor ۇlgilerin kóplep ushıratamız. Dramaliq shıǵarmalar xalıqtıń ápiwayı turmıslıq koloritin, ۇrp-ádet dástúrlerin, xalıq awızeki miyrasların kórsetip beriwde taptırmaytuǵın miyras, olardı úyreniw ádebiyat wákılleri ushın úlken wazıypa. Qaraqalpaq jazba ádebiyatı wákılleriniń shıǵarmaları, sonıń ishinde dramaturglarımızdın miynetlerindeki xalıq awızeki dóretiwshiligi ۇlgilerin izertlew, saxnaliq shıǵarmaların xalıqlıq ózgesheliklerin hám kórkem estetikalıq dárejesin anıqlaw isleniwi tiyis áhmiyetli máselelerden esaplanadı.

Qaraqalpaq jazba ádebiyatında da jazıwshılar shıǵarmaǵa turmıslıq máni beriw, onıń tásirliiligin asırıw, shıǵarmadaǵı waqıyanı, obrazlardı elede keńirek ashıp beriw maqsetinde xalıq awızeki ádebiyatı ۇlgilerinen paydalanıp kelgen. Rus ilimpazı A.A.Gorelov naqıl-maqal, aforizm, júyeli sózler, ibaralar hám frazeologizmlerden kórkem sóz sheberleriniń óz shıǵarmalarında paydalanıwın – citatalıq folklorizm dep túsindiredi[1;31-48].

Maqalada biz XX ásir qaraqalpaq ádebiyatınıń iri wákili, dramaturg Orazbay Ábdiraxmanovtıń “Ójet” komediyasındaǵı bazı folklorlıq ۇlgilerge toqtalıp ótkenbiz. Jumısımızda shıǵarmadaǵı folklorlıq ۇlgilerdi izertlew, jazıwshınıń folklorlıq materiallardı tańlaw sheberligin úyreniw, shıǵarmanıń kórkemlik álemine tereń kóz juwırtıwdı maqset etip qoyǵanbiz.

“Ójet” komediyasınıń eń baslı ózgesheligi onıń xalıqshılıǵında. Avtor qaharmanlardı tek sóyletip qoymay olardıń hárbir sózine xalıqlıq astar, sheshenlik, hárbir háreketinde ۇrp-ádet dástúrlerimizge sadıqlıq, húrmet ideyaların bergen. Onı kórsetip beriw maqsetinde avtor naqıl-maqallar, ańız, ápsana, ۇrp-ádet dástúrler hám basqalardan sheber paydalanǵan.

Onıń dálilin mına mısallarda kóriwimiz múmkin: Mátirza aǵa, qızalaq qollı bolıptı degendi esittim be, *qız degenniń jolı jıńishke* dep ata-baba aytıp ketken, quda qalese keyini hayırlı bolar. [2;197]

Bul mısalda “qızdın jolı jıńishke” naqlı bas qaharmanlardan biri bolǵan Mátirzanıń awılınıń kátqudası Jándullanıń tilinen qızınıń

«O'zbekiston olim ayoallarining
mamlakat taraqqiyotiga
qo'shayotgan hissasi»

XALQARO ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA
NUKUS, 9–10-OKTYABR 2026

turmishqa shıǵıp ketkenin jańa ǵana esitken Mátirzaǵa kewil bildiriw, baxtı bolsın aytıw maqsetinde ayılǵan. Naqılda xalıqlıq tereń etikanı bayqaymız. Bul naqıldı qollanıw arqalı avtor shıǵarmanıń xalıqlıq sıpatın elede ashıp bergen, xalqımızdıń qız balanıń táǵdirine degen juwapkershiligin, úmitin kórsetken.

Shıǵarma boyjetken qız táǵdiri menen tikkeley baylanıslı bolǵanlıqtan, shıǵarmada naqıl-maqallar kópshiligi qız balaǵa qatnaslı ayılǵan.

Mısalı:-Qaraǵım, óy deme. Házir qalıń mal toqtatıldı degen menen *“beregén qolım alaǵan, alaǵan qolım jalaǵan”* degendey kelinniń de kewli bar. Jurttıń pushıq qızlarınıń qalıń malına *“pabıyda”* mashın berip atırǵanda, meniń ánedey kelinime zat bermese, adamnıń qádiri bolama?

Bul tekstte xalıq awızeki ádebiyatı úlǵisi bolǵan naqıl-maqal menen birgelikte xalqımızdıń ázelden kiyatırǵan kelinge qalıń mal beriw dástúrin kóriwimizge boladı. Bul ata-babalarımızdan berli kiyatırǵan xalqımızdıń ózinsheligin sáwlelendirip turıwshı xalıq baylıǵı sanaladı.

Shıǵarmanıń folklorlıq qabatın elede bayıtatuǵın jáne bir áhmiyetli element komediyadaǵı Ómirbek laqqı ómirinen keltirilgen úzindi:

Men aytsam, erterekte Ómirbek bazarǵa qısır sıyrın alarıptı. Sóytip, soraǵan, qarıydarlarǵa: "ezi qısır, súzedi, tebedi" dep tura beripti. Sey degen soń, sıyrıǵa adam jantasa ma, tal qaytar bazarǵa deyin ótpey tura beripti. Sonda onı bir dáldal jorası kórip qalıp, "seniń sol gapińnen sıyrıńdı kim aladı" dep maldıń bas jibin Ómirbektiń qolınan alıp: "qáne, berman aylanıń teppeydi, súzbeydi, ózi buwaz, ózi sutli sıyr kimge kerek"-dep jar salıptı. Átiralı demde qardarǵa tolıp ketip, sıyrıdı dem-de pullaptı.

Ómirbek sıyrıdıń pulın qaltaǵa urıp, úyine kelse, onıń otırıńqıraǵan qızın birewler ayttırıp kelip atırǵan eken. Ómirbek tezirek mámilege keliw ushın, baǵanaǵı bazardaǵı dáldaldıń gápin aytıptı: "qızımız teppeydi, súzbeydi, ezi buwaz, ózi sútli" degeni-aq sol eken, ayttırıp kelgen adamlar tura qashıptı.

O.Ábdiraxmanov shıǵarmasında qaraqalpaq xalqınıń sózge sheshen insanı, ańızǵa aylanǵan Ómirbek laqqınıń kúldirgi sózlerinen mısıl keltirip, qaharmannıń tuwrıdan-tuwrı aytalmay atırǵan sózlerin astarlı mánide ashıp beriwge háreket etken. Bul arqalı xalqımızdıń danalıǵın, til baylıǵın, gápke ustalıǵın sáwlelendiren.

Juwmaqlap aytatuǵın bolsaq, shıǵarmadaǵı folklorlıq úlǵiler shıǵarmanıń xalıqshılıǵın súwretlewde, xalqımızdıń bay miyrası bolǵan folklor úlǵilerin kórsetip beriwde, dramaturgtıń shıǵarma arqalı berejaq ideyasın, qaharmanlar obrazın ashıp beriwde keńnen xızmet atqarǵan. Bunday jazba ádebiyat úlǵileri ata-babalarımızdan miyras bolıp kiyatırǵan awızeki ádebiyat úlǵilerin jıynawda júda qunlı derek bolıp xızmet etedi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. А. К истолкованию понятия фольклоризм литературы. Русский фольклор. – Л., 1979.
2. О.Абдирахманов Танламалы шығармалар-Ташкент; Фан,2009.
3. Қ.Мақсетов Қарақалпақ фольклористикасы.Нөкис; Қарақалпақстан,1989.
4. Қарақлапақ фольклоры.Көп томлық.IV том.Қарақалпақ нақыл-мақаллары; Нөкис; Қарақлапақстан,1978.

5. Айымбетов Қ. Қарақалпақ нақыл-мақаллары ҳам жүйели сөзлери. – Нөкис: Қарақалпақстан, 1978.
6. Баҳадырова С. Фольклор и каракалпакская советская проза. – Нукус: Каракалпакстан, 1984.
7. Собиров О. Ўзбек реалистик прозаси ва фольклор. – Тошкент, Фан, 1979.